

משנה ותוספתא

שבת

משנה י

ר' עובדיה מברטנורא

יוצאין בביצת התרגול, ובשן שועל, ובמסמר מן הצלוב, משום רפואה, דברי רבי מאיר. וחקמים אומרים, אף בחל אסור, משום דרכי האמורי:

דלא ניים כדי שיישן, תולין עליו שן של שועל מת: ובמסמר הצלוב. מסמר שבעין התלוי, אם יניחוהו על נפח שבמכה יסיר הנפח. ורמב"ם פירש שמשמין אותו בצואר מי שיש לו קדחת שלישית וירפאנו: ורבי מאיר אומר אף בחול אסור. ואין הלכה כר"מ, דקי"ל כל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי, ולא קרינן בהו ובחוקותיהם לא תלכו:

~ תוספתא למשנה י (הלכות דרכי האמורי) ~

אלו דברים מדרכי האמורי, המספר קומי, והעושה בלורית, והמגבה לגרגון, והמגרת בנה בין המתים, והקושר מטולטלת על ירכו, וחוט אדום על אצבעו, והמונה ומשליך צרורות לים או לנהר, הרי זה מדרכי האמורי:

המספק והמטפח והמרקד לשלהבת, ה"ז מדרכי האמורי: (פרק ז הלכה א (ב))
נפלה פת ממנו אמר החזירו לי שלא תאבד ברכתי, הניחו נר על הארץ שיצטערו המתים, אל תניחו נר על הארץ שלא יצטערו המתים, נפלו ממנו ניצוצות ואמר אורחין לנו היום, ה"ז מדרכי האמורי: (פרק ז הלכה ב (א))

מסורת: אלו. ספרא אחרי מות פרשה ט, סוטה מט: ב"ק פג. דברים רבה פרשה ב סימן יח, משנת רבי אליעזר פרשה טו: **המספק.** משנת רבי אליעזר פרשה טו: **נפלה.** משנת רבי אליעזר פרשה טו, ועיין סנהדרין סה:

ב י א ו ר

[א] [ב] • **אלו דברים מדרכי האמורי, המספר קומי.** המגלח חצי שער ראשו שמלפניו, ומניח החצי שמאחוריו להיות נוטף ומתפזר: **והעושה בלורית.** מגלח שער מן הצדדים, ומניח השער שבאמצע לשם עבודה זרה: **והמגבה לגרגון.** [ג] **והמגרת בנה בין המתים.** שתהא אותה גרירה נחשבת לו במקום המוות. (חסדי דוד): **והקושר מטולטלת על ירכו.** [ד] **וחוט אדום על אצבעו.** שהיו קושרים לשמירה. [ה] **והמונה ומשליך צרורות לים או לנהר.** היו עושים כך בשביל לנחש, משליכים צרור למים, ומתחילים לספור עד שישקע הצרור, ועל פי המספר שאליו הגיעו היו 'יודעים' את מה שרצו לדעת. (תו"כ): **הרי זה מדרכי האמורי:** • **המספק.** ידיו זו לזו: **והמטפח.** כף על ירך: **והמרקד.** בכל גופו: **לשלהבת.** בשביל שתתלקח, או בשביל שלא תזיק. (תו"כ): **הרי זה מדרכי האמורי:** • **נפלה פת ממנו, אמר החזירו לי, שלא תאבד ברכתי.** שראו בזה סימן רע למי שנופל פיתו, ולכך היו מחזירים את פיתם לידם, בשביל 'לתקן' את הסימן: **הניחו נר על הארץ, שיצטערו המתים.** שהיה לו שונא מת והיה עושה כך בשביל לצערו. [ו] **אל תניחו נר על הארץ, שלא יצטערו המתים.** היה המת אוהבו והיה מקפיד שלא לצערו. [ז] **נפלו ממנו ניצוצות ואמר אורחין לנו היום.** ניחוש הוא, שאם נפלו ניצוצות מן הנר סימן שיבואו אורחים היום. [ח] **הרי זה מדרכי האמורי:**

[א]. אגב ששינונו במשנה 'משום דרכי האמורי' באו כאן באריכות הלכות דרכי האמורי. פרק זה של הלכות דרכי האמורי מוזכר בספרא ובבבלי. בספרא (אחרי מות פרשה ט) כתוב כך: 'ובחוקותיהם לא תלכו – ר"מ אומר אלו דרכי האמורי שמנו חכמים'. ובבבלי (זו). כתוב כך: 'תני תנא בפרק אמוראי קמיה דרבי חייא בר אבין', ופירש רש"י: 'בפרק אמוראי – בפרק אחד ששנוי בתוספתא דמסכת שבת, בהלכות דרכי האמורי: [ב]. להלן בתוספתא נמנו דברים האסורים מכמה טעמים שונים, משום 'בחוקותיהם', משום 'קוסם קסמים' ומשום 'לא תנחשו ולא תענוג', ונכללו כולם יחד בשם 'דרכי האמורי: [ג]. דבר זה נשנו כמה פירושים. א- ה'זית רענן' (על הילקוט; לבעל המגן אברהם) והגר"א (בביאורים לתוספתא שנדפסו במשניות וילנא) פירשו, שהוא המגביה לגרונו ומהלך בקומה זקופה. ב- ה'חסדי דוד' הגיה: 'המגביה לגדגדון', ופירש שהוא המגביה מזלו (גד – מזל), כמו האומר: 'יקום מזלי'. ג- ה'חזון יחזקאל' וה'תוספתא כפשוטה' (עמ' 81) הגיה, כגירסת כ"ע: 'המגבה (=עושה גבחת) לגודגדין (=למזל המזלות, תו"כ)'. ד- ה'תוספתא כפשוטה' מעלה עוד אפשרות, שמה צ"ל: 'והמגבה (=צועק ככלב) לגורגין (=לגרגירים, בכדי שיתבשלו יפה וכדו)': [ד]. לא ברור מהו אותו 'מטולטלת' ולשם מה שימש. ובחסדי דוד כתב שאולי אפשר לפרש שהוא מלשון מטולטלת המוזכר במשנה בכלאים ספ"ו, שהוא חוט עם משקולת בסופו שתולים הבנאים בראש הבניין בכדי ליישר את האבנים על פיו. והיו קושרים את המטולטלת על ירכם לפני שיצאו לדרך, בשביל שתהא דרכם מיושרת: [ה]. ומה שנהגו בזמננו ללבוש חוט אדום או לקשור לתינוק נגד עין הרע (ויש שמקיפים את קבר רחל עם החוט שבעה פעמים ואח"כ לובשים אותו), מפורסם בשם הגר"ח קניבסקי שאין לעשות כן (ר' שמואל גנוט 'שלהי דקייטא' סימן ק"ט, ובספר 'הקטן והליכותיו' ח"א עמ' 21), אמנם יש המתירים (עיין שו"ת ויען דוד [לר' חיים יוסף דוד וייס] יו"ד סימן נ"ד). ועיין לקמן בתוספתא פרק ח הלכה ד (ב): [ו]. כתב האורחות חיים (ר' אהרן הכהן מלוניל) הלכות אבל – 'ולמה מניחין את הנר בארץ על גבי קרקע בבית האבל, כדי שלא ללמוד מדרכי האמורי, דאמרינן בתוספתא דשבת שהיו אומרים המניח את הנר על גבי קרקע המתים מצטערים: [ז]. מבואר כאן שלא רק במעשה יש משום דרכי האמורי, אלא אף בדיבור, ועוד, שאפילו אם רק נמנע מלעשות מעשה, מחמת דרכי האמורי, יש בו משום דרכי האמורי. (עיין רמב"ם ע"ז פ"א ה"ה: [ח]. כתב בספר חסידים (סימן נט): 'ועוד יש ניחוש ורב הוא ונוהג בין בני אדם. רואין אש וגחלות בוערות מעומד (=כלומר, שמתמרת ועולה ואינה מתפשטת לצדדים), אומרים יחי לנו אורח, אם תכבהו במים, האורח יפול במים. ואין לך ניחוש גדול מזה, ואמת ויציב הדבר כמה בני אדם ניסוהו אך הוא השטן הוא המתעה אותם כשרואה השטן שזה מנחש ואומר יפול האורח במים אז אומר השטן אלך ואפיל האורח במים להטעות זה להיות לסימן זה בידו לנחש לעולם, ואוי להם לעושים כך כי עוברים על כמה לאוין לא תנחשו (ויקרא י"ט כ"ו) לא ימצא בך (וגומר) ומנחש (דברים י"ח י') ובחוקותיהם לא תלכו (ויקרא י"ח ג') ועוד שעושים עדות התורה שקר כי לא נחש ביעקב (במדבר כ"ג כ"ג). ע"כ. הניחוש הנ"ל המובא בספר חסידים שונה מן הניחוש כאן בתוספתא, שכאן בתוספתא הניחוש הוא מן הניצוצות, ואילו במובא בספר חסידים הניחוש הוא ממה שמתמרת ועולה. אבל המשותף לשניהם הוא, שבשניהם הניחוש הוא בנר בכדי לדעת אם יבואו אורחים:

היה מתחיל במלאכה, ואמר יבוא פלוני שידי קלות ויתחיל בה, יבוא זה שרגליו קלות ויעבור לפנינו, הרי זה מדרכי האמורי. האומר בחבית או בעיסה, יבוא פלוני שידי מבורכות ויתחיל בה, הרי זה מדרכי האמורי: (פרק ז הלכה ב ב) (ב)
הפוקק את החלון בסירה, והקושר ברזל בכרעי המטה של חיה, והעורך לפניו שולחן, הרי זה מדרכי האמורי. אבל פוקקין את החלון (בגלופרין) (בגלופקין) או בעמיר, ונותנין לפניו ספל של מים, וקושרין לה תרנגולת שתהא לה לצוות, ולא מדרכי האמורי: (פרק ז הלכה ג ג) (א)

האומר שחטו תרנגול זה שקרא בערב, שחטו תרנגולת זו שהיא קורא כזכר, האכילוה כרבלתא שהיא קורא כזכר, ה"ז מדרכי האמורי:

(פרק ז הלכה ג (ב))

קרא עורב, ואמר לו צרח, קרא עורב, ואמר לו חזור לאחורריך, הרי זה מדרכי האמורי:
האומר אכול (תמרה) [תמרת] חזרת זו שתהא זוכרני בה, אל תאכילני (פני) [מפני] ברקי', תישן באורנו של מת (שתראני) [שתראנו] בלילה, אל תישן באורנו של מת שלא (תראני) [תראנו] בלילה, הפך את חלוקך שתהא חולם חלומות (טובות), אל תהפוך את חלוקך כדי שלא תהא חולם חלומות, שב על המכביד שתהא חולם חלומות, אל תשב על המכביד שלא תהא חולם חלומות. ה"ז מדרכי האמורי:
(פרק ז הלכה ג) (פרק ז הלכה ד)

הגהות: בגלופקריין. כ"ה בדפ"ר, כ"ו, כ"ז כי"ע והגהות הגר"א: **תמרת.** כ"ה בכ"ע, כ"ל וילקוט: **מפני.** כ"ה בכ"ע, כ"ל וילקוט: **שתראנו.** כ"ה בדפ"ר וכ"י"ע: **תראנו.** כ"ה בדפ"ר, כ"ו וכ"י"ע: **טובות.** נמחק. וכן אינו בכ"ו, כ"ע, כ"ל, ילקוט ומשנת ר"א:

מסורת: **ידה.** משנת רבי אליעזר פרשה טו: **הפוקק.** (ילקוט שמעוני אחרי מות רמז תקפז): **האומר.** בבלי סז, משנת רבי אליעזר פרשה טו: **קרא.** בבלי סז: **האומר אכול.** משנת רבי אליעזר פרשה טו:

ביאור

● **היה מתחיל במלאכה, ואמר יבוא פלוני שידיי קלות ויתחיל בה, יבוא זה שרגליו קלות ויעבור לפנינו.** שחשבו לסימן טוב שיתחיל במלאכה מי שזריו במלאכתו: **האומר בחבית או בעיסה, יבוא פלוני שידיי מבורכות ויתחיל בה.** שחשבו שיהא ברכה בחבית ובעיסה אם מי שיש לו ברכה במעשיו יתחיל בהם. (שהאמינו שהאדם שיש לו ברכה במעשיו – יש לו מזל טוב, ורצו שישפיע ממזלו הטוב על החבית והעיסה): **הרי זה מדרכי האמורי: ● הפוקק את החלון בסירה.** סותם חלון בקוצים לשמירה מן המזיקים. סירה – קוץ: **והקושר ברזל בכרעני המטה של חיה.** בכדי להבריה שדים, שהאמינו שברזל מבריה שדים: **והעורך לפניו שולחן.** עורך שולחן לפני הילודת למאכל השדים, בכדי לרצותם שלא יזיקו: **הרי זה מדרכי האמורי. אבל פוקקין את החלון.** לשמירה מן המזיקים: **בגלופקריין.** בכרית: **או בעמיר.** בקש. ואין בזה משום דרכי האמורי, מפני שאינו מוכח שעושה כן לשמירה מן המזיקים, אלא שמא ברצונו לסתום את החלון בכדי להציל מן הצינה: **ונותנין לפניו ספל של מים.** בשביל לרצות את השדים. ואין בזה משום דרכי האמורי, מפני שאינו מוכח שעושה כן לשדים, אלא שמא עושה כן בשביל שתשתה הילודת ממנו: **וקושרין לה תרנגולת שתהא לה לצוות.** בשביל שלא תהא לבד, ולא תפחד: **ולא מדרכי האמורי: ● האומר שחטו תרנגול זה שקרא בערב, שחטו תרנגולת זו שהיא קורא כזכר.** שראו בתרנגול שמשנה מהרגלו וקורא שלא בזמנו, וכן בתרנגולת שמשנה מהרגלה וקוראת כזכר, בשורה רעה. ולכן שחטו אותם בשביל 'סימן' לבטל את הגזירה.^[8] **האכילוה כרבולתא שהיא קורא כזכר.** כלומר, האכילו את התרנגולת שקראה כזכר בכרובולת של עצמה, ושוב לא תקרא כזכר. שהכרובולת היא סימן זכרות, וע"י שתאכל אותה שוב לא תהיה כזכר.^[2] **הרי זה מדרכי האמורי: ● קרא עורב ואמר לו צרה, קרא עורב ואמר לו חזור לאחוריך.** העורבים מבשרים בקריאתם בשורות רעות, ולכן אם קרא עורב, ואמר לו: צרה, או: חזור לאחוריך, כאומר 'איני חושש לדבריך'.^[2] **הרי זה מדרכי האמורי: ● האומר אכול תמרת חזרת.** גבעולי חזרת שלא נגמר בישולם: **שתהא זוכרני בה.** שכך תזכור אהבתי. (חסדי דוד): **אל תאכילני.** גבעולי חזרת: **מפני ברקי'. מין חולי בעין.**^[7] **תישן בארוננו של מת שתראנו בלילה.** שכך תראהו בחלום: **אל תישן בארוננו של מת שלא תראנו בלילה.** בחלום.^[7] **הפך את חלוקך שתהא חולם חלומות, אל תהפוך את חלוקך כדי שלא תהא חולם חלומות, שב על המכביד.** מטאטא: **שתהא חולם חלומות.** אל תשב על המכביד שלא תהא חולם חלומות. ה"ז מדרכי האמורי:

[א]. בצואת רבי יהודה החסיד כתוב: 'תרנגולת שקראה כמו תרנגול ישחטנה מיד', וליישב דבריו עיין בתשובות מהר"ל סי' ק"א, ועיין במקור חסד על ספר חסידים: [ב]. גם לנקבה יש כרבות, אלא שכרבות הנקבה קטנה משל כרבות הזכר. והאמינו שע"י שתאכל כרבותה יאבד ממנה כל סימן זכרות, ושוב לא תקרא כזכר: [ג]. ענין הבשורות של העורבים נזכר בגיטין מה', תיקוני זוהר (ת"ע) קכד: ובהקדמה לשער הגלגולים למהרש"ו כתב: 'העורב ממנה על בשורות רעות בלבד, ולפעמים בדרך מקרה אומר איזה בשורה טובה': [ד]. וכנראה שההמון האמינו שהחזרת גורמת לברקית מחמת סיבות חיצוניות ולא טבעיות, ולכן אסור משום דרכי האמורי. תוספתא כפשוטה עמ' 86: [ה]. לפנינו כתוב 'תישן' 'אל תישן' בארוננו של מת, ובכ"י"ע: 'נשוק' 'אל תישק', ובמשנת ר"א (פס"ו): 'דבוק' 'אל תדבק':

האומר אל תשב על המחרישה, שלא תכבד עלינו מלאכה, אל תשב על המחרישה, שלא תשבר, הרי זה מדרכי האמורי, ואם בשביל שלא תשבר ודאי, הרי זה מותר. האומר אל תפשל ירך לאחורך, שלא נאסר עלינו מלאכה, ה"ז מדרכי האמורי: (פרק ז הלכה ה)

התוסס אור בכותל ואומר (חזא) [חזא], ה"ז מדרכי האמורי. אם מפני ניצוצות, הרי זה מותר. השופך מים לרשות הרבים ואמר (חזא) [חזא], ה"ז מדרכי האמורי. אם מפני עוברין ושבין, ה"ז מותר. הזורק ברזל לבין הקברות ואמר (חזא) [חזא], ה"ז מדרכי האמורי. אם מפני (חרשין) [עוברין ושבין], ה"ז מותר: (פרק ז הלכה ו)

הנותן מקל של אוד וברזל תחת ראשו, ה"ז מדרכי האמורי. אם בשביל לשמרה, הרי זה מותר: (פרק ז הלכה ז (א))

הגהות: חזא. ע"פ 'תרגומא' (במדבר יב): **עוברין ושבין**. כן הגיה הגר"א: **מסורת:** האומר אל. משנת רבי אליעזר פרשה טו: **התוסס**. (ילקוט שמעוני אחרי מות רמז תקפז): **הנותן**. (ילקוט שמעוני אחרי מות רמז תקפז):

ב י א ו ר

● **האומר אל תשב על המחרישה, שלא תכבד עלינו מלאכה.** שהאמינו שאם יושבים על המחרישה (ומכבידים עליה), יגרום הוא שתכבד (=תהא קשה) המלאכה: **אל תשב על המחרישה, שלא תשבר, הרי זה מדרכי האמורי.** שהאמינו ששיבה על המחרישה היא סימן רע, ותגרום לכך שתישבר: **ואם בשביל שלא תשבר ודאי.** ואם אומר כן לא מחמת סימן רע, אלא שהאדם כבד או שהמחרישה רעועה ויכולה להישבר מחמת כובדו: **הרי זה מותר. האומר אל תפשל ירך לאחורך.** אל תשים ירך מאחורי גבך: **שלא נאסר עלינו מלאכה.** כלומר, שלא ייאסר המלאכה מחמת כשפים: **הרי זה מדרכי האמורי: ● התוסס אור בכותל ואומר חזא.** המדליק אש בכותל ואומר 'חזא' – תראה (תישמר).^[8] **ה"ז מדרכי האמורי.** שמהירים השדים שבכותל שלא יפגעו: **אם מפני ניצוצות הרי זה מותר.** כלומר אם אומר כן לא בשביל להזהיר השדים אלא להזהיר את בני הבית מפני הניצוצות, הרי זה מותר: **השופך מים לרשות הרבים ואמר חזא, ה"ז מדרכי האמורי.** שהיו מזהירים השדים שבר"ר מפני המים: **אם מפני עוברין ושבין, ה"ז מותר.** אם לא מזהיר השדים אלא את העוברים ושבבים שם שלא יפגעו מהמים, הרי זה מותר: **הזורק ברזל לבין הקברות ואמר חזא, ה"ז מדרכי האמורי.** שמהירים השדים שבבית הקברות מפני הברזל: **אם מפני עוברין ושבין ה"ז מותר.** אם אומר כן בשביל להזהיר האנשים העוברים שם שלא יפגעו, הרי זה מותר: ● **הנותן מקל של אוד.** מקל שנשרף באש: **וברזל תחת ראשו, ה"ז מדרכי האמורי.** שנותנים תחת ראשם בשביל להבריח השדים: **אם בשביל לשמרה.** ואם מניח הברזל תחת ראשו בשביל לשמור עליו שלא ייגנב, מותר:

[א]. על הדרך שבה הוציאו האש מן הכותל עיין ב'כלי זכוכית בספרות התלמוד' (עמ' 170):

המצות לתנור, שלא תנפל הפת, והנותנת קסמין באזני קדרה, שלא תהא מרתחת ושופעת לאחוריה, הרי זה מדרכי האמורי. אבל נותנת קסמין של תות וזכוכית בקדרה, בשביל שתבשל מהרה, אבל אסרו חכמים בזכוכית, מפני סכנת נפשות: (פרק ז הלכה ז ב)

המשתקת לעדשים, (והמצננת) [והמציצת] לאורז, והמטפחת לנר, ה"ז מדרכי האמורי: (פרק ז הלכה ח א) **נפל** נחש ע"ג מטה, ואמר, עני הוא וסופו להעשיר, עוברה היא יולדת זכר, בתולה היא נישאת לאדם גדול, הרי זה מדרכי האמורי: (פרק ז הלכה ח ב)

המושבת אפרוחין, ואמרה, איני מושבתן אלא בבתולה, איני מושבתן אלא ערומה, איני מושבתן אלא בשמאל, איני מושבתן אלא בי תרי, והמקדש בתרי, והמשלח בתרי, והאומר, הוסיפו על השולחן, ה"ז מדרכי האמורי: (פרק ז הלכה ט א)

הנותנת ביצים ועשבים בכותל, וטחה בפניהם, ומונה שבעה ואחד, ה"ז מדרכי האמורי: (פרק ז הלכה ט ב) **הכוברת** אפרוחים בכברה, והנותנת ברזא בין האפרוחים, הרי זה מדרכי האמורי. אם מפני הרעמים, ואם מפני הברק, הרי זה מותר: (פרק ז הלכה י)

האומר יממא ומציא, ה"ז מדרכי האמורי. ר' יהודה אומר, אומרין ימא ומציא: (פרק ח הלכה א א) **האומר** דגן קררן, ה"ז מדרכי האמורי. ר' יהודה אומר, דגון על שם דגון עבודת כוכבים, שנא' (שופטים ט) לדגון אלהיהם. האומר דני דני, ה"ז מדרכי האמורי. ר' יהודה אומר, על שם דן עבודת כוכבים, שנאמר (עמוס ח) חי אלהיך דן וחי אלהיך באר שבע: (פרק ח הלכה א ב)

הגהות: והמציצת. כ"ה בכ"ע, וכן הגיה הרש"ל:

מסורת: המצותת. בבלי סז, משנת רבי אליעזר פרשה טו: **המשתקת.** בבלי סז, משנת רבי אליעזר פרשה טו: **נפל.** משנת רבי אליעזר פרשה טו: **המושבת.** משנת רבי אליעזר פרשה טו: **הנותנת.** בבלי סז, משנת רבי אליעזר פרשה טו: **הכוברת.** משנת רבי אליעזר פרשה טו: **האומר דגן.** בבלי סז, ירושלמי פ"ו ה"ט:

ביאור

• **המצותת לתנור, שלא תנפל הפת.** הצועקת לתנור בשביל שלא ייפול גג הפת לתוכו לאחר הטפיחה: **והנותנת קסמין באזני קדרה, שלא תהא מרתחת ושופעת לאחוריה.** שנותנת חתיכות דקות של עצים מחוץ לשפת הקדירה בכדי שכשתרתח לא תישפך חוצה לה: **הרי זה מדרכי האמורי.** אבל נותנת קסמין של תות וזכוכית בקדרה, בשביל שתבשל מהרה. שאלו הדברים חשבו שהם מועילים מסיבות טבעיות: אבל אסרו חכמים בזכוכית, מפני סכנת נפשות. שמא יבלע הזכוכית באכילתו: • **המשתקת לעדשים.** כשנותנת בקדרה משתקת את כל העומדים, כדי שיתבשלו במהרה: **והמציצת לאורז.** לוחשת לאורז, כדי שיתבשלו במהרה: **והמטפחת לנר.** המטפחת כף על ירך, בשביל שיאיר הנר יפה: **הרי זה מדרכי האמורי:** • **נפל נחש ע"ג מטה וכו'.** ואמר, אם עני הוא זה שנפל הנחש ע"ג מיטתו סופו להעשיר, ואם עוברה היא סופה ללדת זכר, ואם בתולה היא סופה לשאת אדם גדול. שהנחש היה להם לסימן טוב: **הרי זה מדרכי האמורי:** • **המושבת אפרוחין.** הבאה להושיב תרנגולת על הביצים בשביל לגדל מהם אפרוחים: **ואמרה, איני מושבתן אלא בבתולה.** כלומר, שבתולה היא תושיב התרנגולת: **איני מושבתן אלא ערומה, איני מושבתן אלא בשמאל.** ביד שמאל: **איני מושבתן אלא בי תרי.** בשני הידיים. שחשבו שבדברים אלו יצליחו האפרוחים: **והמקדש בתרי.** מקפיד למסור לה כסף הקידושין בשתי הידיים: **והמשלח בתרי.** מקפיד למסור לה שטר הגירושין בשתי הידיים: **והאומר, הוסיפו על השולחן.** אחר שסיים סעודתו מביא פת שלימה לשולחן. (חסדי דוד [א]) **הרי זה מדרכי האמורי:** • **הנותנת ביצים ועשבים בכותל, וטחה בפניהם.** לאחר שיצאו האפרוחים מהקליפות, נותנת הקליפות עם עשבים בכותל, וטחה אותם בפני האפרוחים, בשביל שלא ימותו: **ומונה שבעה ואחד.** סופרת כנגד האפרוחים כספירת הכהן גדול ביום כ, אחד ואחד, אחד ושנים וכו' עד אחד ושבעה. ועשו כן בשביל לשמור על האפרוחים: **הרי זה מדרכי האמורי:** • **הכוברת אפרוחים בכברה.** כברה הוא כלי שמנפים בו את גרעיני התבואה. והיו נותנים האפרוחים בכברה ומנפים אותם כאילו היו גרעיני תבואה, לשם שמירה או הצלחה: **והנותנת ברזא.** ברזל: **בין האפרוחים.** לשמירה מן השדים: **ה"ז מדרכי האמורי.** אם מפני הרעמים, ואם מפני הברק, **הרי זה מותר.** שחשבו שברזל הוא דבר המועיל מסיבה טבעית לשמירה על אפרוחים מפני ברקים ורעמים: • **האומר יממא ומציא.** מין לחש לעשות בו כישוף: **הרי זה מדרכי האמורי.** ר' יהודה אומר, אומרין ימא ומציא. [ב] • **האומר דגן קררן.** מין לחש: ר' יהודה אומר וכו'. האומר לחש זה אינו עובר רק על דרכי האמורי, אלא אף משום האיסור להזכיר שם אלהים אחרים (שמות כג-יג), שכן 'דגון' הוא שם של ע"ז: **האומר דני דני.** מין לחש: **הרי זה מדרכי האמורי.** ר' יהודה אומר וכו'. אף אסור משום הזכרת שם אלהים אחרים, שכן 'דן' הוא שם של ע"ז:

[א]. וזהו מה ששינונו בסנהדרין (צב). שיש בו משום העורכים לגד שולחן. ונפסק בשו"ע שאסור להביא פת שלימה לשולחן לאחר סעודתו (או"ח סי' ק"פ סע' ב', ויו"ד סי' קע"ח סע' ג), אמנם הרדב"ז (ח"ד סי' רא) מתיר, עיי"ש: [ב]. לא ברור מהי כוונת דברי ר"י כאן בבירייתא. ועיין בשינויי נוסחאות ובמפרשים השונים מה שביארו בזה:

השואל במקלו, ואומר, אם אלך, ואם לא אלך, הרי זה מדרכי האמורי. אע"פ שאין ראייה לדבר, זכר לדבר, שנאמר (הושע ד) עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו:

(פרק ח הלכה א ג)

האומר מרפא, הרי זה מדרכי האמורי. ר' אלעזר ברבי צדוק אומר, (אין אומרים מרפא, מפני ביטול תורה. של בית ר"ג לא היו אומרים מרפא, מפני דרכי האמורי) [של בית ר"ג היו אומרים מרפא, ולא היו אומרים בבית המדרש מפני ביטול תורה]:

(פרק ח הלכה ב)

האומר יתיר ונותר, הרי זה מדרכי האמורי. ר' יהודה אומר, לא יהא לו בביתו יתיר ונותר: (פרק ח הלכה ג א) **האומר** אשתה ואותיר, ה"ז מדרכי האמורי. שתו והותירו, לא מדרכי האמורי. שתו והותירו, חמרא לחייכון, לא מדרכי האמורי. מעשה בר' עקיבא שעשה משתה לבנו, על כל חבית וחבית שפתח, (אומר) [אמר] חמרא לחיי רבנא ולחיי תלמידיהון:

(פרק ח הלכה ג ב)

האומר לאו לאו, ה"ז מדרכי האמורי. אע"פ שאין ראייה לדבר, זכר לדבר, שנאמר (איוב כא) ויאמרו לאל סור ממנו וגו':

(פרק ח הלכה ד א)

הקושר חוט ע"ג אדום, ר"ג אומר אינו מדרכי האמורי, ור"א בר צדוק אומר הרי זה מדרכי האמורי: (פרק ח הלכה ד ב) **אל** תעבור שלא תפסוק אהבתנו, הרי זה מדרכי האמורי. ואם מפני כבוד, ה"ז מותר:

(פרק ח הלכה ד ג)

הגהות: של בית ר"ג וכו'. כן הגיה הגר"א (בהגהות לתוספתא שנדפסו במשניות וילנא): **אמר.** כ"ה בכ"ו:

מסורת: **השואל.** ספרי שופטים קעא, משנת רבי אליעזר פרשה טו: **האומר מרפא.** ברכות נג, (ועיין ירושלמי ברכות פ"ו ה"ו, פרקי דרבי אליעזר (היגר) פרק נא, ילקוט שמעוני תהלים תתעד, ילקוט ת"ת בראשית מח-א): **האומר אשתה.** בבלי סז, ירושלמי ברכות פ"ו ה"ח, (עיין תנחומא פקודי ב): **האומר לאו.** ירושלמי פ"ו ה"ט: **הקושר.** משנת רבי אליעזר פרשה טו: **אל.** משנת רבי אליעזר פרשה טו:

ב י א ו ר

● **השואל** במקלו, ואומר, אם אלך, ואם לא אלך. הייתה להם דרך כלשהיא לקסום ע"י מקל. [א] [ב]: **הרי זה מדרכי האמורי. אע"פ שאין ראייה לדבר.** שקסמו במקל: **זכר לדבר.** שקסמו במקל שנאמר וכו'. ואינו אלא זכר לדבר ולא ראייה גמורה, שכן את הכתוב אפשר לפרש על מקל שהוא צלם של ע"ז, ולא על מקל שמשמש לקסמים: ● **האומר מרפא.** לאדם שמתעטש: **הרי זה מדרכי האמורי.** שהוא לחש לרפואה ואסור: **של בית ר"ג היו אומרים מרפא.** שאינו אלא ברכה ותפילה שיהא בריא. [ג]: **ולא היו אומרים בבית המדרש מפני ביטול תורה.** שלא להפסיק מלימודם. [ד]: ● **האומר.** על דברים שרוצה בהם ברכה: **יתיר.** יותר. שיהא יותר: **ונותר.** נשאר. שיישאר ממנו עוד – לא יכלה. ואומר כן בשביל להרבות בהם ברכה: **הרי זה מדרכי האמורי.** שכן אינו אלא לחש: ר' יהודה אומר, לא יהא לו בביתו יתיר ונותר. כלומר, ר"י קילל את מי שאומר כן, שלא יהא לו בביתו יתיר ונותר: ● **האומר.** על יינו: **אשתה ואותיר.** שיהא בו ברכה: ה"ז מדרכי האמורי. שהוא לחש שאומר על היין: **שתו והותירו, לא מדרכי האמורי.** כיוון שאומר לאחרים, אינו לחש אלא לשון ברכה, שיהא להם ברכה ביין. (אבל אין דרך לומר ברכה לעצמו, ולכן כשאומר לעצמו הוא לחש): **שתו והותירו.** שתהא לכם ברכה ביין: **חמרא לחייכון.** יין זה לחייכם: **לא מדרכי האמורי.** מפני שאינו אלא ברכה: **מעשה בר' עקיבא שעשה משתה לבנו, על כל חבית וחבית שפתח,** אמר **חמרא לחיי רבנא ולחיי תלמידיהון.** על כל חבית שפתח בירך החכמים ותלמידיהם: ● **האומר לאו לאו.** מין לחש. ועניינו הוא להסיר את השגחת האל מן האדם: **הרי זה מדרכי האמורי. אע"פ שאין ראייה לדבר.** שהשתמשו בלחש זה: **זכר לדבר.** כן מצינו: **שנאמר, ויאמרו לאל סור ממנו וגו'. הרי שנקטו לשון של בקשה להסרת השגחת האל.** (עלי תמר): ● **הקושר חוט ע"ג אדום, ר"ג אומר אינו מדרכי האמורי, ור"א בר צדוק אומר הרי זה מדרכי האמורי.** [ה]: ● **אל תעבור שלא תפסוק אהבתנו.** כשנמצאים ב' אהובים זה לצד זה ובא אדם לעבור בינותיהם, מוחה בו שלא יעבור משום שמאמין שאם יעבור זה יפסיק את האהבה ביניהם: ה"ז מדרכי האמורי. ואם מפני כבוד. אבל אם מוחה מפני הכבוד, שאינו דרך ארץ שיעבור ביניהם: ה"ז מותר:

[א]. בספרי (שופטים קעא) מבואר שהאוחז במקלו ואומר אם אלך ואם לא אלך, זהו 'קוסם קסמים' האמור בתורה (דברים יח-י): [ב]. נחלקו הראשונים מה הייתה הצורה שבה קסמו ע"י המקל. הרמב"ם (עבודה זרה יא-י) פירש: 'איזהו קוסם, זה העושה מעשה משאר המעשיות כדי שישום ותפנה מחשבתו מכל הדברים עד שיאמר דברים שעתידים להיות, ויאמר דבר פלוני עתיד להיות או אינו הווה, או שיאמר שראוי לעשות כן והזהרו מכך, יש מן הקוסמים שמשמשים בחול או באבנים וכו', ויש מי שנושא מקל בידו ונשען עליו ומכה בו עד שתפנה מחשבתו ומדבר'. ובסמ"ג (לאוין נב) פירש: 'יש כשיוצאים לדרך בודקין בקסמים קודם צאתם, ולוקחים קסמים מעץ ומקלפין אותם מצד אחד, ומצד השני מניח הקליפה, ולוקח הקיסם וזורקו מידו, אם כשנפל נמצאת הקליפה למעלה זהו איש, ואחר כך זורק קיסם אחר אם מחשוף הלבן עולה למעלה אומר זו היא אשה, הרי איש ואחר כך אשה, זהו סימן טוב והולך לדרכו או עושה המעשה שחפץ לעשות, ואם מחשוף הלבן נראה תחלה ואח"כ הקליפה אומר הרי אשה ואח"כ איש ונמנע, ואם הקליפה למעלה בשניהם או מחשוף הלבן למעלה בשניהם הרי איש אחר איש או אשה אחר אשה ודרכו בינונית, ועדיין עושין כן בארץ אשק"ל לבוניה. ועל שם הקיסמים נקרא קוסם קסמים'. ועיין בנשמת חיים (לר' מנשה בן ישראל, מ"ג פ"ט) שכתב עוד צורות של קסמים במקל: [ג]. וכדברי המאירי (שבת סז): 'כל מה שנאמר דרך ברכה אין כאן נחש, שלא נאמר אלא דרך תפלה'. [ד]. ובחיזיוני הגר"א לש"ס (אמרי נעם; ברכות נג.) כתב שהלכה כח"ק ואסור לומר 'מרפא' למתעטש!! [ה]. בהלכה זו צריך בירור, מהו המקרה שעליו ההלכה מדברת, ומה הן סברות החולקים. עיין מנורת המאור פרק כ - דרך ארץ עמוד 444, חסדי דוד, תוספתא כפשוטה עמ' 96 ועוד:

איזהו מנחש, האומר נפלה מקלי מידי, נפלה פתי מפי, קרא לי איש פלוני מאחרי, קרא לי עורב, נבח בי כלב, עבר נחש מימיני, ושועל משמאלי, ופסק צבי את הדרך לפני, אל תתחיל בי, שהרי שחרית הוא, ור"ח הוא, ומוצאי שבת הוא: (פרק ח הלכה ה)

איזהו מעונן, רבי ישמעאל אומר, זה המעביר על העין. ר"ע אומר, אלו נותני עתים, כגון אלו שאומרים היום יפה לצאת, היום יפה ליקח, היום חמה נחפית, למחר גשמים יורדין, (כדון) [כגון] אלו שהן אומרים למודי (ערבית) [ערבי] שביעית להיות יפות, (ועקודות קטנות) [ועקורות קיטניות] להיות רעות. וחכמים אומרים, אלו אווזי העינים: (פרק ח הלכה ו)

סוקרין את האילן בסיקרא, וטוענין אותו באבנים, ואין חוששין לא משום שביעית ולא משום דרכי האמורי: (פרק ח הלכה ז)

ממשיכין יין ושמן בצנורות לפני חתנים ולפני כלות, ולא מדרכי האמורי. מעשה ביהודה והלל בנו של ר"ג שנכנסו לכבול, והמשיכו אנשי העיר לפנייהם בצנורות יין ושמן: (פרק ח הלכה ח)

הגהות: כגון. כ"ה בכל הכ"י: **ערבי**. כ"ה בדפ"ר ובכל הכ"י: **ועקורות קיטניות**. כ"ה בכ"ע, בספרא ובספרי: **מסורת:** איזהו מנחש. ספרי שופטים קעא, משנת רבי אליעזר פרשה טו, סנהדרין סה: **איזהו מעונן**. ספרא קדושים פרק ו-ב, ספרי שופטים קעא, משנת רבי אליעזר פרשה טו, סנהדרין סה: **סוקרין**. תוספתא שביעית פ"א ה"י, שבת סז. (וש"נ), ירושלמי שביעית פ"ד ה"ד (וש"נ): **ממשיכין**. משנת רבי אליעזר פט"ו, שמחות פ"ח ה"ד, ברכות נ:.

ביאור

● **איזהו מנחש**. כתוב בפסוק (ויקרא יט-כו) 'לא תנחשו', ומפרש כאן מהו מנחש.^[א] **האומר נפלה מקלי מידי, נפלה פתי מפי, קרא לי איש פלוני מאחרי, קרא לי עורב, נבח בי כלב, עבר נחש מימיני, ושועל משמאלי, ופסק צבי את הדרך לפני**. דברים הללו סימנים רעים הם בעיני המנחשים, וכשמתחילים לעשות דבר או לצאת לדרך והם רואים אחד מסימנים הללו, נמנעים מלעשות אותו דבר או מלצאת לדרך: **אל תתחיל בי, שהרי שחרית הוא, ור"ח הוא, ומוצאי שבת הוא**. היה בעל חובו בא להיפרע הימנו או שהיה אדם מקניטו, והוא אומר לו אל תתחיל בי בכך שחרית הוא, ראש חדש הוא, מוצאי שבת הוא, כסבור שאם התחיל בו משחרית או מר"ח או מתחילת השבוע בכך, שכל היום החדש והשבוע יהא נכשל בכך: ● **איזהו מעונן**. כתוב בפסוק (ויקרא יט-כו) 'ולא תעוננו', ומפרש כאן מהו מעונן: **רבי ישמעאל אומר, זה המעביר על העין**. מעביר על עיניו שכבת זרע משבע בריות שונות, ועושה כשפים: **ר"ע אומר, אלו נותני עתים**. נותנים זמנים לכל דבר: **כגון אלו שאומרים היום יפה לצאת**. מי שצריך לצאת לדרך, שיצא היום, שמי שיצא היום יצליח בדרכו: **היום יפה ליקח**. מי שיקנה היום סחורה, ישתכר בו: **היום חמה נחפית**. והוא סימן רע: **למחר גשמים יורדין**. והוא סימן טוב: **כגון אלו שהן אומרים למודי ערבי שביעית להיות יפות**. כל התבואות הנזרעות בשנה השישית לשמיטה, רגילות להיות יפות ומצליחות.^[ב] **ועקורות קיטניות להיות רעות**. והקטניות הנעקרות בשנה השישית רגילות להיות רעות ומרקיבות: **וחכמים אומרים**. איזהו מעונן: **אלו אווזי העינים**. כלומר, מראה לבריות כאילו עושה דברים של פלא, ובאמת אינו אלא אווז עיני הבריות, ואינו עושה כלום: ● **סוקרין את האילן בסיקרא**. אילן שמשיר פירותיו, צובעים אותו בסיקרא (=צבע אדום): **וטוענין אותו באבנים**. או מניחים עליו אבנים, בשביל שלא יפיל הפירות: **ואין חוששין לא משום שביעית**. שמותר לעשות כן בשביעית ואע"פ שהוא עבודה באילן, משום שהוא רק מעמיד את האילן שלא יפיל הפירות, ואינו מבריא אותו לעשות יותר, ובשביעית כל עבודה שהיא רק בשביל להעמיד האילן שלא יעשה פחות, מותרת. (ירושלמי): **ולא משום דרכי האמורי**. ואף על פי שדברים אלו נראים כדרכי האמורי מותר, שמה שצובעו אינו אלא שיראוהו בני אדם ויבקשו עליו רחמים, שע"י שצובעו יראהו האנשים שהוא משיר פירותיו ויבקשו עליו רחמים. ומה שטוענו באבנים, זה בשביל להכחיש כוחו, שהסיבה שהאילן משיר פירותיו הוא מרוב כוח ושומן, וע"י שנותנים עליו אבנים, מחלישים את כוחו, והוא מחזיק את פירותיו. (בבלי): ● **ממשיכין יין ושמן בצנורות לפני חתנים ולפני כלות, ולא מדרכי האמורי**.^[ג] **מעשה ביהודה והלל וכו'**. ושם עשו כן בשביל כבודם ולא שהיו חתנים, ומחדשת לנו הברייתא שלא דווקא לחתן וכלה מותר, אלא כל שהוא מפני הכבוד מותר. (חסדי דוד):

[א]. עד כאן הברייתות הלכו על סדר האסור והמותר, אבל ברייתא זו ושלאחריה הולכות על המקרא ובאות לפרש הפסוק. (ולכך אין לדייק וכי עד השתא לאו מנחש הוא). מנח"ב: [ב]. וא"ת והלא מקרא מפורש הוא 'וצוית את ברכתי בשנה השישית', תירץ הגר"ח קניבסקי (שיח השדה א, עמוד רטז) שכאן הוא תולה זה במזל ואפילו לא ישמרו שביעית: [ג]. וטעמא דאין בו משום דרכי האמורי, ע"פ המאירי (הורו"ב יב. ד"ה כשמושחין) – שלא עושין כן משום נחש שע"י זה יהא ברכה, אלא שהוא בשביל לעוררם שיתנהגו בדרך ברכה כיון ושמן. וע"פ הרמב"ן (שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' רפג) – הוא לסימן ברכה, אלא שכל שאינו סומך על הדבר אלא לסימן בעלמא הוא, שרי. ועיין בבאר הגולה למהר"ל (באר השני פ"ז) עוד ביאור בזה: [ד]. והטעם שאין בזה משום אבוד ובזיון אוכלין, לרש"י – לפי שמקבלים היין בראש פי הצינור בכלי. ובב"י (או"ח קעא) הביא בשם הראב"ד – שביין מותר אפילו הולך לאיבוד, משום שעיקר שמחת חתן וכלה בכך, וכדי לשמחן שרי:

שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי, שנאמר (ירמיה לד) בשלום תמות ובמשרפות וגו'. כשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים, אבל לא על הדיוטות. ומה הן שורפין עליו, מטתו וכלי תשמישו. מעשה שמת ר"ג הזקן, ושרף עליו אונקלוס הגר יותר משבעים מנה:

(פרק ח הלכה ט)

עוקרין על המלכים, ולא משום דרכי האמורי. כל עקור שיש בו טריפה, אסור באכילה ומותר בהנאה, שאין בו טריפה, מותר באכילה ואצ"ל בהנאה. איזהו עקור שיש בו טריפה, מן הארכובה ולמעלה, שאין בו טריפה, מן הארכובה ולמטה:

(פרק ח הלכה י (א))

(פרק ח הלכה י (ב))

(פרק ח הלכה י (ג))

מבעיתין לעוות ולפוקה, ולא מדרכי האמורי:

עמד עצם בגרונו, נותן על ראשו מאותו המין:

מסורת: שורפין. תוספתא סנהדרין פ"ד ה"ב, משנת ר"א פט"ו, שמחות פ"ח ה"ו, סנהדרין נב: ע"ז יא: **עוקרין**. ע"ז יא: שמחות פ"ח ה"ה, משנה חולין פ"ד מ"ו: **מבעיתין**. משנת ר"א פט"ו: **עמד**. משנת ר"א פט"ו, בבלי סז, ירושלמי פ"ו ה"ט:

ב י א ו ר

● **שורפין על המלכים**. אחרי שהמלכים מתים מותר לשרוף כליהם, בשביל שלא ישתמשו בהם אחרים: **ולא מדרכי האמורי**. ואינו נחשב לדרכי האמורי, אף שהם נוהגים לעשות כך: **שנאמר, בשלום תמות ובמשרפות וגו'**. וכיוון שהמנהג מוזכר בנביא, אין בזה משום דרכי האמורי, שכן אנו למדים המנהג מהתורה ולא מהאמורים: **כשם ששורפין על המלכים**. בשביל כבודם: **כך שורפין על הנשיאים**. בשביל כבודם: **אבל לא על הדיוטות**. משום בל תשחית: **ומה הן שורפין עליו**. על המלך או על הנשיא: **מטתו וכלי תשמישו**. כגון, כסאו כתר ושרביטו של המלך: **מעשה שמת ר"ג הזקן**. שהיה נשיא: **ושרף עליו אונקלוס הגר יותר משבעים מנה**. כלומר, שרף עליו את כלי תשמישו, והכלים שלו היו שווים יותר משבעים מנה. (ונמצאנו למדים שאף אם הכלים שווים הרבה מותר, ואין בזה משום בל תשחית. חסדי דוד):

● **עוקרין על המלכים**. עוקרים הגידים של רגלי הבהמות שהשתמשו בהם המלכים, בשביל שלא ישתמשו בהם אחרים.^[א] **ולא משום דרכי האמורי**.^[ב] **כל עקור שיש בו טריפה**. אם עקרו הגידים מן הבהמה בצורה שעושה אותה לטריפה: **אסור באכילה**. כדין כל טריפה: **ומותר בהנאה**. כדין שאר הטריפות: **שאיין בו טריפה**. ואם עקרו הגידים בצורה שאינה עושה אותה לטריפה: **מותר באכילה ואצ"ל בהנאה**.^[ג] **איזהו עקור שיש בו טריפה**. ומהו העיקור שעושה אותה לטריפה: **מן הארכובה ולמעלה**. שעוקר הגידים שמעל הארכובה: **שאיין בו טריפה**. ומהו העיקור שאינו עושה אותה לטריפה: **מן הארכובה ולמטה**. שעוקר הגידים שמתחת לארכובה בלבד: ● **מבעיתין לעוות ולפוקה**. אדם שאחזתו חלחלה או אדם שמגהק, מבעתים אותו, כגון שאומרים לו הנה האויב או הנה הנחש נושך אותך וכיוצא בזה, כדי שיבהילוהו וישכח החלחלה או הגיהוק: **ולא מדרכי האמורי**. ואף שאינו נראה כמרפא בדרך טבעי, כיון שמועיל הוא בוודאי ה"ז מותר: ● **עמד עצם בגרונו**. ורוצה להוציא: **נותן על ראשו מאותו המין**. של העצם, וע"י כך ייצא העצם.^[ד]

[א]. בתוספות (ע"ז יא). הקשה מדוע אינו אסור משום צער בעלי חיים. ותירץ, שמפני כבוד המלך, שהוא כבוד לכל ישראל, נידחת האיסור של צער בעלי חיים: [ב]. מסתבר שכשם שהשריפה היא מנהג הגויים, כך העיקור הוא מנהג הגויים. וא"כ קשה מדוע מותר לעשות כן, שכן כל מה שהותר לשרוף הוא משום שמוזכר המנהג בנביא, אבל העיקור לא מוזכר בנביא, ומדוע אינו נחשב לדרכי האמורי. תשובה: כיוון שעיקור דומה לשריפה, נלמד הוא מן השריפה להיחשב לאותו המנהג: [ג]. הקשה התוס' (ע"ז יא), מה החידוש בברייתא כאן, והלא פשוט וידוע שטריפה אסורה באכילה ומותרת בהנאה. ותירץ: שיש חידוש שמותרת בהנאה, ואף באכילה אם אינה טריפה, משום שהיה מקום לאסור בהנאה מפני כבוד המלך: [ד]. (א) בבבלי נוסף לחש שאומרו בשעה שמניח העצם על ראשו – 'חד חד נחית בלע, בלע נחית חד חד'. ואם זה עצם של דג – 'ננעצתא כמחט, ננעלתא כתרס, שייא שייא'. (ב) מדברי רבי חייא בר אבין בבבלי נראה, שבפרק שהיה לפניו היה כתוב שסגולה זו היא כן מדרכי האמורי, ורבי חייא חידש שאין בו משום דרכי האמורי. (ג) כתב הגאון רבי עקיבא איגר (שבת סז): 'מי שיש לו עצם בגרונו כו'. במהרי"ל (בלקוטים שבסוף הספר) איתא: אמר לנו מהרי"ל כל הרפואות שבכל התלמוד אסור לנסות אותם, משום דאין אדם יכול לעמוד על עיקרן, וכי לא יעלו בידם ילעגו וילגלגו על דברי חכמים, מלבד הא דאיתא בשבת מי שיש לו עצם בגרונו מביא מאותו המין, ר"ל מאותו מין עצם, ויניחו לו על קדקדו ויאמר הכי חד חד נחית בלע בלע נחית חד חד, והלחש הזה בדוק ומנוסה, לכן אותו לבד מתירו ולא שום א' יותר עכ"ל, וראיתי בספר שושני לקט שכתב: ומחמת שמצאתי שינוי נוסחאות לכך אודיעך הנוסחא אחרת במפעלות (סי' של"ח) ח"ל: מי שנכנס עצם בצוארו או דבר אחר, יקח כלי עם מים קרים מן באר, ותשים רגלך השמאלית בתוך המים, ואיש אחר ילחוש באונך חד חד נחית בלע בלע נחית חד חד, וצריך להניח מאותו מין על קדקדו, ויאמר לחש הנזכר ג"פ, ואחרי הלחש הנזכר יאמר יור יור בלע בלע יור יור'. ע"כ לשון הגאון רע"א. (ד) הסיבה שסגולה זו מועילה, אולי, משום שע"י שחושב שהסגולה אמורה להועיל, הוא נרגע ומרפה את תפיסתו בגרון והעצם ממילא משתחרר. (ה) הטעם שאינו אסור משום דרכי האמורי: משום שכל שהוא לרפואה אין בו משום דרכי האמורי (בבלי סז):

אלו דברים המותרין, היה מתחיל במלאכה, נותן שבח והודאה לפני המקום, בחבית או בעיסה, מתפלל הוא שתכנס בהן ברכה ואל תכנס בהן מארה: מעבירין על גבי (מעייין) [העין] בשבת. רשב"ג אומר, בדבר הניטל בשבת: לוחשין על העין, ועל הנחש, ועל העקרב, ואין לוחשין בדבר שדים. ר' יוסי אומר, אף בחול אין לוחשין בדבר שדים:

(פרק ח הלכה יא (א))

וכן היה ר' יוסי אומר, אין לך בכל הכרכים רעים (מסורמיין) [מסודמיין], שכל זמן שאדם רע קוראין אותו (סורמי) [סודמי], אין לך בכל הנכרים קשה יותר מאמוריים, שכל האדם קשה קוראין אותו אמורי: (פרק ח הלכה יא (ב))

ר' נהוראי אומר, אין לך אדם בכל הכרכים מתון יותר מסודמיים, וכן מצינו שחזר לוט על כל המקומות ולא מצא מתונה כסדום, שנא' (בראשית יג) אברם ישב בארץ כנען וגו': ר"ש בן גמליאל אומר, אין לך בכל עממין מתון יותר מאמוריים, וכן מצינו שהאמינו במקום (דגלו) [וגלו] לאפריקי, ונתן להם המקום ארץ שיפה כארצם, והיתה א"י נקריית על שמן:

(פרק ח הלכה יב)

הגהות: העין. כ"ה בכ"ע וכ"ל, וכ"ה בבבלי ובירושלמי, וכן הגיה הגר"א, וכן הגיהו המפרשים: **מסודמיין.** כ"ה בדפ"ר: **סודמי.** כ"ה בכ"ע וכ"ל: **וגלו.** כ"ה בכל הכ"י:

מסורת: אלו. משנת ר"א פט"ו: **מעבירין.** סנהדרין קא, ירושלמי פ"ד ה"ג: **לוחשין.** סנהדרין קא, ירושלמי פ"ד ה"ג: **וכן.** ב"ר מא-ז: **ר' נהוראי.** ב"ר מא-ז:

ב י א ו ר

• **אלו דברים המותרין, היה מתחיל במלאכה, נותן שבח והודאה לפני המקום.** במקום להביא מי שידיו קלות שיתחיל במלאכה בשביל סימן טוב (לעיל פ"ז ה"ב), שיתן שבח והודאה למקום, וע"י זה יהא לו ברכה במלאכה: **בחבית או בעיסה, מתפלל הוא שתכנס בהן ברכה ואל תכנס בהן מארה.** במקום להביא אדם שיש לו מזל טוב בשביל שיהא בו ברכה (לעיל פ"ז ה"ב), שיתפלל שיהא בו ברכה, וכך תהיה בו ברכה: • **מעבירין על גבי העין בשבת.** עין שחלתה, מעבירים עליה כלים, והיא סגולה בשביל רפואה. ואין בזה איסור משום רפואה בשבת, שאינו ניכר שעושה כן לרפואה. וכן אינו אסור משום דרכי האמורי, שכל שהוא לרפואה אין בו משום דרכי האמורי: **רשב"ג אומר, בדבר הניטל בשבת.** רשב"ג סובר שכל מה שמותר בשבת, הוא בתנאי שמעביר כלים הניטלים בשבת, אבל אם מעביר כלי שאינו ניטל אלא לצורך גופו, אזי בזה שמעביר עליו את הכלי, ניכר שעושה כן לרפואה – שבהכרח שעושה כן בשביל רפואה, שאם לא כן אסור לו לטלטלו לחינם – ולכך אסור בשבת. (פמ"ג שכה-נ): • **לוחשין.** בשבת: **על העין.** לאדם החולה מחמת עין הרע. ואין בזה משום איסור רפואה בשבת, שמפני הסכנה התיירו. וכן אינו אסור משום דרכי האמורי, משום שכל שהוא לרפואה מותר: **ועל הנחש ועל העקרב.** כלומר, מי שנשכו נחש או עקרב, מותר ללחוש על מקום הנשיכה, בשביל רפואה: **ואין לוחשין.** בשבת: **בדבר שדים.** שכן היו עושים כשמאבדים דבר, היו משביעים השדים והם מגידים. ובשבת אסור לעשות כן, משום 'ממצוא חפצך' (ישעיה נח): **ר' יוסי אומר, אף בחול אין לוחשין בדבר שדים.** מפני הסכנה. שמא יכעסו השדים שמשביעים אותם ומכריחים אותם להגיד, ויבואו לסכן אותו: • **וכן היה ר' יוסי אומר.** אחר ששנינו דרכי האמורי, נוסף כאן דברי ר"י בגנות האמורים: **אין לך בכל הכרכים.** בכל ערי הכיכר של סדום: **רעים מסודמיין.** אנשי סדום: **שכל זמן שאדם רע קוראין אותו סודמי.** ומכאן שהם הרעים ביותר: **אין לך בכל הנכרים.** בכל האומות שהיו בא"י: **קשה יותר מאמוריים, שכל האדם קשה קוראין אותו אמורי.** ומכאן שהם הקשים ביותר: • **ר' נהוראי אומר, אין לך אדם בכל הכרכים מתון יותר מסודמיים.** רבי נהוראי חולק על ר"י וסובר שכמה שהיו אנשי סדום רעים, מ"מ מתוך ערי הכיכר היו הטובים ביותר: **וכן מצינו שחזר לוט על כל המקומות ולא מצא מתונה כסדום, שנא', אברם ישב בארץ כנען וגו'.** ומסיים: "ולוט ישב בערי הככר ויאהל עד סדום". ומזה שבחר בסדום, נמצאנו למדים שהיא הייתה הטובה יותר: • **ר"ש בן גמליאל אומר, אין לך בכל עממין מתון יותר מאמוריים.** רשב"ג חולק על ר"י וסובר שמתוך השבעה אומות שהיו בא"י, האמורים היו הטובים ביותר: **וכן מצינו שהאמינו במקום וגלו לאפריקי.** כיוון ששמעו שישאל עתידים להיכנס לארץ, עמדו ופינו מפניהם: **ונתן להם המקום ארץ שיפה כארצם.** בזכות שפינו, נתן להם המקום את אפריקי, שהיא יפה כארץ ישראל: **והיתה א"י נקריית על שמן.** ובזכות זה, נקראת א"י על שמן, שנאמר (עמוס ב-י) "ואולך אתכם במדבר ארבעים שנה לרשת את ארץ האמורי". [א]

[א]. הלכה זו ושלאחריה עוסקות באסור ומותר בשבת, ומכיוון שממילא נלמד מכאן גם להלכות דרכי האמורי – שהם מותרים, הובאו כאן בתוך רשימת הדברים שאין בהם משום דרכי האמורי: [ב]. כעין מה שמסופר כאן על האמורים, מסופר במכילתא (בא יח) על הכנענים, ובירושלמי (שביעית פ"ו ה"א) על הגרגשים: